

Kyrkomötet

Förvalterskapsutskottets betänkande 2022:2

Gemensamt ansvar för skydd av skog

Sammanfattning

Betänkandet behandlar tre motioner om Svenska kyrkans skogsförvaltning, med särskild inriktning på ett ansvar i renbetesland och relationer till skogsbruk på mark där det samiska folket också lever och verkar.

Svenska kyrkans förvaltning av skog i renkötselområdet måste respektera urfolksrätten. Förvalterskapsutskottet delar den åsikt som framförs av De Ungas Kyrkomöte om att samerna måste ges konkret möjlighet att delta i processen och påverka vad som händer. Utskottet hyser tilltro till att de ansvariga stiftens kan upprätthålla väl fungerande samråd och samverkan med samerna när det gäller skogsbruket i dessa områden.

Förvalterskapsutskottet ser inte att det arbete som har påbörjats både i förra årets kyrkomötesuppdrag till kyrkostyrelsen och i handlingsplanen för ursäkten till det samiska folket bör föregripas med ytterligare beslut.

Utskottet anser med detta att motionerna ska avslås.

Till beslutet finns två reservationer och tre särskilda meningar.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att

1. avslå motion 2022:73, punkt 1,
2. avslå motion 2022:73, punkt 2,
3. avslå motion 2022:73, punkt 3,
4. avslå motion 2022:78,
5. avslå motion 2022:79.

Motionernas förslag

Motion 2022:73 av Åsa Rehndell, Skydd av skog

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att

1. verka för att Svenska kyrkan långsiktigt skyddar minst 30 procent av de produktiva skogar som Svenska kyrkan förvaltar,
2. låta oberoende experter på biologisk mångfald, ekologi och kultur utreda vilka skogsområden som Svenska kyrkan förvaltar som har de högsta natur- och kulturvärdena och därmed är mest lämpliga att skydda,
3. se till att enskilda stift, församlingar och pastorat som drabbas hårt ekonomiskt av minskade intäkter från skogsbruket på grund av att stora områden undantas från skogsbruk, kompenseras för det.

Motion 2022:78 av Åsa Rehndell m.fl., Återlämning av mark som tagits från samerna

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att utreda vilka av de marker som Svenska kyrkan förvaltar som historiskt har tagits från samerna och hur dessa kan återlämnas utan att skapa konflikt mellan samerna.

Motion 2022:79 av Åsa Rehndell m.fl., Naturnära skogsbruk inom traditionellt samiskt område

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att verka för att Svenska kyrkan inom traditionellt samiskt område (renskötselområdet) ska bruka skogen på ett naturnära sätt, utan kalhyggen.

Yttrande från läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motionerna 2022:73 och 2022:79 i Ln 2022:14y, *bilaga*.

Bakgrund

Kyrkan har inte full förfoganderätt

Den stora delen av de tillgångar i form av skog, jord och fonder som förvaltas av Svenska kyrkan utgörs av så kallade prästlönetillgångar (PLT). PLT är en själväggande och stiftelseliknande förmögenhetsmassa. Svenska kyrkan förvaltar dessa tillgångar enligt bestämmelser i lagen (1998:1592) om införande av lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan och i lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan, men kyrkan äger dem inte. I 9 § lagen om Svenska kyrkan står det:

Prästlönefastigheter och prästlönefonder (prästlönetillgångar) har till ändamål att bidra till de ekonomiska förutsättningarna för Svenska kyrkans förkunnelse.

Endast avkastningen får användas för ändamålet.

Prästlönetillgångarna skall förvaltas av Svenska kyrkan såsom självständiga förmögenheter. Regeringen får besluta om tillsyn av förvaltningen.

Förmögenheten skall vara placerad på ett godtagbart sätt.

Det finns också andra lagar som har betydelse för förvaltningen av prästlönetillgångarna, till exempel skogsvårdslagen (1979:429).

I kyrkoordningen finns närmare bestämmelser om förvaltningen av PLT i 46 kap. 3 §:

Prästlönetillgångarna ska förvaltas så effektivt som möjligt och på ett sådant sätt att de ger bästa möjliga uthålliga totalavkastning. Tillgångarna ska därtill förvaltas på ett etiskt försvarbart sätt i enlighet med kyrkans grundläggande värderingar.

Kyrkostyrelsen får utfärda närmare bestämmelser om förvaltningen av prästlönetillgångarna.

Uppdraget att förvalta PLT har av kyrkomötet lämnats till stiftens vilket framgår av 46 kap. kyrkoordningen. Det är möjligt för stiftsfullmäktige att tillsätta nämnder för uppgifter som annars fullgörs av stiftsstyrelsen. I några stift finns egendomsnämnder som svarar för förvaltningen av PLT. I sådana fall ska stiftsfullmäktige också utfärda

reglemente och närmare bestämmelser om förvaltningen. Om inget annat har bestämts är det stiftsstyrelsen som förvaltar PLT, i några fall genom av stiftsstyrelsen inrättade egendomsutskott.

Kyrkostyrelsen har ansvar för tillsyn över stiftens förvaltning av PLT. Av bestämmelserna i kyrkoordningen framgår det att i tillsynen ingår att ge stöd, råd och hjälp i frågor som rör förvaltningen. Det finns också en rätt för kyrkostyrelsen att inhämta information från stiftens och att uppmärksamma kyrkomötet på allvarliga brister i förvaltningen. Det framgår även att kyrkostyrelsen årligen ska samråda med stiftens om förvaltningen av PLT.

Frågan om markförvaltning i samiskt område kommer att bearbetas

I den handlingsplan som nu arbetas fram av kyrkostyrelsen för att fullfölja vad som framförts i Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket är frågan om markförvaltning och skogsbruk central. Man planerar historiska studier om hur markinnehavet byggts upp, kartläggning av nuvarande markförvaltning och dess konsekvenser samt en dialog med samiska intressenter om att hitta långsiktigt hållbara former för samiskt inflytande. Dessa insatser planeras att utvärderas och rapporteras inför Sägastallamat 3 år 2026.

2021 års kyrkomöte gav utredningsuppdrag

Kyrkomötet gav 2021 i uppdrag till kyrkostyrelsen att

utreda hur kyrkoordningens bestämmelser ska utformas för att säkerställa en så ekologiskt, ekonomiskt, socialt och andligt hållbar skogsförvaltning som möjligt med beaktande av bland annat mänskliga rättigheter, biologisk mångfald och klimatet samt överväga hur detta bäst redovisas.

I det utskottsbetänkande som låg bakom detta beslut (F2021:1) sade utskottet bland annat

Utskottet är övertygat om att ett miljömässigt hållbart skogsbruk samtidigt kan vara ekonomiskt bärkraftigt och ge ett fortsatt bidrag till den kyrkliga verksamheten. Den utredning som utskottet föreslår måste då belysa hur en sådan ekonomisk bärkraft bäst kan balanseras mot andra viktiga värden som urfolkens rättigheter och den biologiska mångfalden.

I kyrkostyrelsens återslag om kyrkomötets ärenden framkommer att direktiven för denna utredning håller på att tas fram.

Inget sätt att kompensera för kyrkomötesbeslut

Det är stiftens som förvaltar prästlönetillgångarna i enlighet med det ramverk som finns och som därmed ansvarar för avkastningen. Det finns ingen mekanism för att kompensera för om förvaltningen ger mindre avkastning än historiskt eller mindre än andra stifts förvaltningar. Det finns inte heller någon mekanism för att jämma ut i de fall där något stifts förvaltning ger större avkastning än andra. De stift som förvaltar mark inom renskötselområdet utdelade 2019 12 miljoner kronor (Luleå), 42 miljoner kronor (Härnösand) och 30 miljoner kronor (Västerås). Ingen av enheterna i det berörda området får mer än 8 procent av de totala intäkterna genom utdelning från PLT.

Det har förekommit att kyrkomötet har beslutat att en del av den allmänna utjämningsavgiften ska användas så att stift, församlingar och pastorat får ökade resurser för tillfälliga och riktade insatser. Det har också diskuterats om gränsförsamlingar skulle kompenseras för uteblivna kyrkoavgifter genom utjämningsystemet men i det

fallet blev beslutet att respektive stift hade tillräckliga möjligheter att ge stiftsbidrag för att hantera den typen av förhållande i vissa församlingar i stiftet.

Det pågår en dialog om förutsättningar för samiska näringar

I skogsbruksfrågor som rör samiska näringar finns en dialog med samiska företrädare. Frågor om skogsbruk och markförvaltning behandlas även i Svenska kyrkans handlingsplan kopplad till åtaganden i ursikten till det samiska folket.

Svenska kyrkan förvaltar idag stora arealer i norra Sverige. Markfrågorna är komplexa och Svenska kyrkan har att förhålla sig till en rad olika intressen på lokal nivå. Från Svenska kyrkans sida har det genom åren funnits en ambition att utveckla samråden och dialogen med samebyar och ett samarbete med Svenska samernas riksförbund i rennärlingsfrågor.

I dialogen inför Svenska kyrkans ursäkt har samiska företrädare särskilt lyft frågor kopplade till kyrkans markförvaltning. Det handlar om relationer till kyrkan både i nutid och i historisk tid. När det gäller nutid handlar det om hur kyrkans förvaltning av marker påverkar same och samiska näringar idag. Rörande de historiska relationerna anför från samiskt håll att det finns oklarheter kring hur kyrkan kommit i besittning av de marker som idag förvaltas av kyrkan.

Naturnära skogsbruk behöver definieras

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket har fått ett regeringsuppdrag om att definiera ”naturnära skogsbruk”. Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2023. Skogsstyrelsen har sedan 2021 en definition för ”hyggesfritt skogsbruk” som innebär att skogen sköts så att marken alltid är trädbevuxen utan att det uppstår några större kalhuggna ytor.

Majoriteten av skogen som Svenska kyrkan förvaltar är trakthyggesbruk anpassat för en omloppstid på 80–100 år. Alla stift arbetar dock också med hyggesfria metoder, med personal som utbildas och engagerar sig i en möjlig omställning.

Stiften har genom Stiftens egendomsförvaltningars förening gjort ett internt arbete för att identifiera vilka skogs- och marktyper som kan vara lämpliga för hyggesfritt skogsbruk. Eftersom förutsättningarna varierar väldigt i olika delar av landet är det svårt att peka ut någon specifik typ av skog som är särskilt lämplig. På vilket sätt skogen i de fall där det är lämpligt ska brukas med hyggesfria metoder beror förutom på de naturgivna förutsättningarna även på skogens geografiska läge, det vill säga om det är tätortsnära, inom renbetesland, svåråtkomligt och så vidare.

Utskottets överväganden

Motion 2022:73 Skydd av skog

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2022:73.

Förvaltarskapsutskottet menar att den ansvarsfördelning som gäller inom Svenska kyrkan där stiften ansvarar för förvaltningen av prästlönetillgångarna och kyrkostyrelsen ansvarar för tillsyn av denna förvaltning är väl genomtänkt och ändamålsenlig. Det bör därför vara en fråga för stiften och egendomsförvaltningarna att avgöra hur skogen bäst skyddas och ett långsiktigt hållbart skogsbruk säkerställs. Svenska kyrkans färdplan för klimatet och certifierat skogsbruk är två ramverk som i dag är vägledande i kyrkans skogsförvaltning. Den utredning som kyrkomötet förra året gav kyrkostyrelsen i uppdrag att genomföra kommer att klargöra vilka förändringar i kyrkoordningen som behövs för att säkerställa att markförvaltningen bedrivs på ett

hållbart sätt. Kyrkomötet bör inte reglera hur förvaltningen bedrivs i detalj och utskottet anser därför att motionens första punkt ska avslås.

Stiften tar kontinuerligt stöd av forskning i sin skogsförvaltning, för att utveckla arbetet i en hållbar riktning. Förvaltarens utskott har förtroende för att stiften självständigt och i samverkan kan hitta rätt kompetens för att identifiera vad som är skyddsvärt och hur det bör skyddas. Stiften samarbetar med forskare och forskningsinstitut som arbetar på god vetenskaplig grund. Skulle kyrkostyrelsen i sin tillsyn av förvaltningen finna att stiften brister i denna del finns det redan förutsättningar att korrigera detta. Utskottet anser därför att motionens andra punkt ska avslås.

I förvaltningen av prästlönetillgångarna väljer stiften att ha olika inriktning på förvaltningen av fonder, jord och skog. Dessa val görs för att uppnå den hållbara förvaltning som anges i regelverket för tillgångarna och också vad som följer av andra regelverk. Olika val i förvaltningen och yttre faktorer som konjunktur och förändringar i regelverket påverkar avkastningen på kort och lång sikt. Det är rimligt att de församlingar som har andelar i respektive stifts PLT också bär konsekvenserna när det gäller avkastningen av förvaltningen. Förvaltarens utskott ser inte att det finns skäl eller förutsättningar för att ändra detta och anser därför att motionens tredje punkt ska avslås.

Motion 2022:78 Återlämning av mark som tagits från samerna

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2022:78.

Svenska kyrkans förvaltning av skog i renskötseområdet måste respektera urfolksrätten. Svenska kyrkan behöver därför samverka med samerna för att prästlönetillgångarna ska förvaltas utan att inkräkta på denna rätt. I arbetet med den handlingsplan som finns med anledning av Svenska kyrkans ursäkt till samerna ska det klarläggas om det skett några kränkningar av denna rätt historiskt när tillgångarna byggts upp. Svenska kyrkan ska inte väja för att reda ut denna känsliga men komplexa frågeställning och genomföra de förändringar som krävs framöver. Här delar utskottet den åsikt som framförs av De Ungas Kyrkomöte om att samerna måste ges konkret möjlighet att delta i och påverka processen. Förvaltarens utskott anser inte att det arbete som nu har påbörjats kan föregripas med beslut när det gäller om mark ska återlämnas och anser därför att motionen ska avslås.

Motion 2022:79 Naturnära skogsbruk inom traditionellt samiskt område

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2022:79.

Den grundläggande ansvarsfördelningen för förvaltningen av prästlönetillgångarna gäller också mark i traditionellt samiskt område. Förvaltarens utskott hyser tilltro till att de ansvariga stiften kan upprätthålla väl fungerande samråd och samverkan med samerna när det gäller skogsbruket i dessa områden. Utskottet anser därför att motionen ska avslås.

Uppsala den 7 oktober 2022

På förvaltarens utskottets vägnar

*Gunilla Franzén, ordförande**David Axelson-Fisk, sekreterare*

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Anna-Karin Bengtsdotter, Peter Roslund, Leif Grip, Anne Olofsson, Jörgen Åkesson, Anneli Kihlstrand, Georg Lagerberg, Anders Skogberg, Helena Inghammar, Lena Östholm Munkberg och Karl-Gunnar Svensson.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Susanne Stenlund, Katarina Lövgren, Victor Månsson, Anders Brunnstedt, Ellionor Moberg, Carin Jakobsson, Anders Bromée, Göran Forsén, Ingvar Jonsson, Ulf Wester, Lisa Wallenstein, Marie Buhr och Gun Gabrielsson.

Biskop Martin Modéus har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation 1

Jag reserverar mig mot förvaltarens utskottets beslut i betänkandet F 2022:2 till förmån för bifall till motion 2022:73. Innebörden av begrepp ändras över tid och idag är det inte endast ekonomisk effektivitet som är viktigt och det framgår tydligt av Svenska kyrkans färdplan för klimatet där även de ekologiska, sociala och andliga hållbarhetsaspekterna vägs in.

Det är fullt rimligt att uppmuntra och stötta stiftens att skydda 30 procent av skogen. Redan idag görs ett stort arbete i stiftens med att skydda skog och att finna nya sätt att sköta skogen. Men för att ta nästa steg behöver Svenska kyrkan peka ut en riktning och erbjuda möjligheter till stöd vid genomförandet.

Lena Östholm Munkberg

Reservation 2

Jag reserverar mig mot förvaltarens utskottets beslut i betänkandet F 2022:2 till förmån för bifall till motion 2022:78. Då de unga är vår framtid reserverar jag mig till förmån för motionssvar från De Ungas Kyrkomöte:

De Ungas Kyrkomöte ställer sig positiva till att återlämna mark som tagits från samerna. De Ungas Kyrkomöte önskar att det ska framgå tydligare i motionens att-sats att samer skall ha en direkt inverkan på återgivande-processen. Detta kan ske genom att bjuda in samiska ungdomsrepresentanter, samiska förtroendevalda, representanter från Svenska kyrkans samiska råd och representanter från staten. De Ungas Kyrkomöte vill också trycka på att skogen som återlämnas skall vara direkt brukbar för mottagaren och inte obrukbar till följd av skogsbruk.

Lena Östholm Munkberg

Särskild mening 1

F 2022:2

Jag anser att utskottet borde bifallit motion 2022:73 som helhet så Svenska kyrkan som motionen föreslår ska ligga i framkant i att verka för att bevara den biologiska mångfalden.

Lisa Wallenstein

Särskild mening 2

Jag anser att utskottet borde bifallit motionen 2022:73 med dess samtliga att-satser eftersom motionärens intentioner är att verka för ett långsiktigt bevarande av skogens biologiska mångfald. Dessutom tar den ansvar för hur detta skulle kunna förverkligas.

Marie Buhr

Särskild mening 3

Jag anser att utskottet borde ha bifallit motion 2022:73 och motion 2022:79.

Gun Gabrielsson

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2022:14y

Skog och förvalterskap

Läronämndens yttrande över motionerna 2022:5, 2022:6, 2022:49, 2022:73, 2022:74, 2022:75, 2022:76, 2022:77, 2022:79 och 2022:80

Läronämnden konstaterar att ett flertal motioner berör Svenska kyrkans skogsbruk och förvaltning. Mot bakgrund av detta vill läronämnden påminna om tidigare yttranden.

I läronämndens yttrande 2014:12y anges en grundläggande teologisk utgångspunkt för ett ansvarsfullt förvalterskap:

Enligt skapelseberättelserna i Första Moseboken har människan ansvar att förvalta skapelsen. Jesus ger en vision av Guds rike som befriar och uppfordrar oss att dela evangelium och bygga en värld där Guds vilja sker.

I Ln 2021:11y framhåller nämnden därtill:

Under de senaste decennierna har den teologiska, pastoral och praktiska medvetenheten ökat om betydelsen av skapelsens integritet i relation till människans förvalterskap. Med hänsyn till detta, och till nuvarande kunskapsläge i klimat- och miljöfrågor, behövs en teologiskt motiverad bearbetning av kyrkoordningens kapitel 46, särskilt 3 §, i syfte att uppnå långsiktig ekologisk, ekonomisk, social och andlig hållbarhet.

Uppsala den 26 augusti 2022

På läronämndens vägnar

Antje Jackelén, ordförande

Cecilia Nahnfeldt, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Antje Jackelén, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Martin Modéus, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Andreas Holmberg, Marta Axner Ims, Teresa Callewaert, Ninna Edgardh, Eva-Lotta Grantén, Håkan Möller, Jesper Svartvik, Mikael Winnige och Johannes Zeiler.